

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

שבועות פרק שישי – דף מספר 1

בס"ד, י' במרחשוון תשס"ח.

פתיחה למסכת שבועות

א. נושא הלימוד השבועי

בשיעור הראשון נעסוק:

1. עיון בפרשיות בתורה העומדות ברקע של מסכת שבועות
2. עריכת היכרות ראשונית עם משנה מסכת שבועות.
3. מחלוקת מוני המצוות האם למנות מצווה של שבועת הדיינין.

ב. הפרשיות בתורה

1. הפרשיות בתורה:
 - א) פרשת שבועת פיקדון - ויקרא ה', כ-כו.
 - ב) פרשיות שומרים – שמות כ"ב, ו-יד.
 - ג) פרשת עד אחד – דברים י"ט, טו-כא.
2. עיינו באמצעות קונקורדנציה בהופעת המונח שבועה בתנ"ך ועמדו על מהות השבועה בתנ"ך ועל השימושים השונים בו – מהי שבועה? מי נשבע ובאיזו סיטואציה?

ג. משנה מסכת שבועות

1. עברו ברפרוף על מסכת שבועות ועמדו על החטיבות היסודיות שיש בו.
2. מהו הסבר מבנה המסכת? עמדו על הזיקה לפרשיות התורה.
3. מהו השוני הבסיסי בין פרקים א-ה ובין פרקים ו-ח?
4. ראו היכן "פיזור" הרמב"ם את החטיבות השונות של המסכת. האם יש בכל זאת, זיקה בין סוגי השבועות השונים?

ד. בשמו תישבע

1. מוני המצוות:
 - א) ספר המצוות לרמב"ם מ"ע ז ובהשגת הרמב"ן;
 - ב) מניין המצוות לרמב"ם מ"ע ז' ובהשגת הראב"ד.
 - ג) פירוש הרמב"ן לתורה דברים ו', יג.
2. תנו את הדעת לפשר המחלוקת בין הראשונים:

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

שבועות פרק שישי – דף מספר 1

בס"ד, י' במרחשוון תשס"ח.

- (א) מהן העמדות השונות של הראשונים ?
- (ב) כיצד הם מפרשים את הרמב"ם? איזה פירוש נראה לכם מעיון בדברי הרמב"ם?
- (ג) עמדו על פשר המחלוקת? כיצד מבינים הראשונים השונים את השימוש בשבועה כהליך בירור בין בני אדם המתווכחים על ממון?
3. ראו לשם השוואה את תיאור ספרי במדבר פסקא מב את השקיית סוטה (מצורף).
4. עיינו במורה הנבוכים ח"ג פל"ו, וראו היכן מיקם הרמב"ם את שבועות.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

שבועות פרק שישי – דף מספר 1

בס"ד, י' במרחשוון תשס"ח.

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ז

והמצוה השביעית היא שצונו להשבע בשמו יתעלה כשנצטרך לקיים דבר מן הדברים או להכחישו כי בזה הגדולה לשם יתע' וכבוד ועילוי והוא אמרו (ואתחנן ו עקב י) ובשמו תשבע. ובבאור אמרו (עי' שבועות לה ב) אמרה תורה השבע בשמו ואמרה תורה אל תשבע. רוצה לומר כי כמו השבועה שאינה צריכה אתה מוזהר ממנה והיא מצות לא תעשה (סב) כן השבועה בעת הצורך מצווה בה והיא מצות עשה. ולכן אינו מותר להשבע בדבר מכל הנבראים כמו המלאכים והכוכבים כי אם על צד חסרון הנסמך. כגון שיאמר באמונת השמש והוא ירצה באמונת אדון השמש. ועל הדרך הזו ישבעו אומתנו בשם משה רבנו. וזה ידוע שהנשבע ירצה לומר באלהי משה או במי ששלח משה. וכמו שלא יכוין הנשבע זה ונשבע באחד מן הנבראים והוא סובר כי לדבר ההוא אמיתות בעצמותו עד שישבע בו הנה עבר ושתף דבר אחר עם שם שמים, שבאה הקבלה (סוכה מה א סנה' סג א) כל המשתף שם שמים עם דבר אחר נעקר מן העולם. ואל זה הענין כיון הכתוב באמרו ובשמו תשבע. רוצה לומר כי לו לבד תאמין האמת שראוי שישבע בו. והנה אמרו בפרק ראשון מתמורה (ג ב) מנין שנשבעין לקיים את המצוה שנאמר ובשמו תשבע:

מנין המצוות לרמב"ם ז

להשבע בשמו שני' ובשמו תשבע. /השגת הראב"ד / להשבע בשמו שני' ובשמו תשבע. א"א זו אינה מן המנין שלא בא אלא להזהיר שלא ישבע באל אחר ואולי על זה אמר דלאו הבא מכלל עשה עשה.

רמב"ם הלכות שבועות הקדמה

הלכות שבועות. יש בכללן חמש מצוות, אחת מצות עשה, וארבע מצות לא תעשה. וזה הוא פרטן: (א) שלא לישבע בשמו לשקר. (ב) שלא לישא בשמו לשוא. (ג) שלא לכפור בפקדון. (ד) שלא לישבע על כפירת ממון. (ה) לישבע בשמו באמת.

רמב"ם הלכות שבועות פרק יא

הלכה א

כשם ששבועת שוא ושקר בלא תעשה, כך מצות עשה שישבע מי שנתחייב שבועה בבית דין בשם שנאמר ובשמו תשבע זו מצות עשה, שהשבועה בשמו הגדול והקדוש מדרכי העבודה היא והדור וקדוש גדול הוא להשבע בשמו.

הלכה ב

ואסור להשבע בדבר אחר עם שמו, וכל המשתף דבר אחר עם שם הקדוש ברוך הוא בשבועה נעקר מן העולם, שאין שם מי שראוי לחלוק לו כבוד שנשבעין בשמו אלא האחד ברוך הוא.

הלכה ג

ומותר לאדם להשבע על המצוה לעשותה כדי לזרז את עצמו ואע"פ שהוא מושבע עליה מהר סיני שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך.

השגות הרמב"ן לספר המצוות מצות עשה ז

כתב הרב והמצוה השביעית היא שנצטונו לישבע בשמו יתב' בעת שנצטרך לקיים דבר או להרחיקו והוא אמרו ית' ובשמו תשבע וכבר אמרו בפרק ראשון שלתמורה (ג ב) מנין שנשבעין לקיים את המצוה שני' ובשמו תשבע.

ואני תמה בדברי הרב שלא אמרו כן בגמר תמורה אלא על דרך הויכוח והקושיא. שהיו חוקרים אם נאסור שבועת אמת בשמו יתברך ויתעלה ממה שכתוב (ס"פ תבוא כח נח) ליראה את השם הנכבד והנורא, אמרו ואימא כי כתיב והפלא בנשבע שבועת אמת והשיבו שבועת אמת שריא דכתיב שבועת י"י תהיה בין שניהם. עוד חקרו אימא להפיס דעתו שלבעל הבית אבל מילקא לקי. כלומר שתהיה שבועת השומרים מותרת להפיס דעתו שלבעל

הבית אבל ילקה על שבועת אמת כשנשבע מעצמו שבועת בוטי. והשיבו קרא אחרינא ובשמו תשבע. ובמחקר הזה הקשו עוד ההוא לכדבר גידל אמר רב הוא דאתא דאמר רב גדל /גידל/ אמר רב מנין שנשבעין לקיים את המצוות שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך. והשיבו ההוא מוכו תדבק נפקא ובשמו תשבע למה לי

אם אינו ענין לשבועת הדיינין דנפקא לי משבועת י"י תנהו ענין לשבועתא דעלמא דשרייין ואם אינו ענין

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

שבועות פרק שישי – דף מספר 1

בס"ד, י' במרחשוון תשס"ח.

לשבועת המצוה דנפקא לי מוכו תדבק תנהו ענין לשבועה דחול. והמתבאר מזה שאין השבועה בשמו בעת הצורך חובה ומצות עשה אבל רשות היא בידינו עם תנאים רבים והכתוב הזה אינו מצוה אלא רשות, שלא כדברי הרב. וכן וכו תדבק אינו נדרש כמו שאמר (מ' ו) להדבק בתלמידי חכמים.

45

והנראה אלי כי הכתוב הזה וכו תדבק מצוה שנשבע בשמו לקיים מצותיו ית' ולהזהיר מן העבירות אמר את י"י אלהיך תירא בכל עניין היראה והפחד ושלא תזכור שמו לבטלה ואותו תעבוד בעשיית המצות וכו תדבק שתדביק נפשך אל מצותיו ואל עבודתו ותזרו אותה אליו בשבועות ואסרים לקיים חפצו ויש לך רשות להשבע בשמו לקיים כל דבר. וכפל עוד מצוה בענין הדביקה אמר (סוף פרשת עקב) לאהבה את י"י אלהיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו. וממנו דרשו בספרי הדבק בחכמים ובתלמידיהם. ועוד אמרו שם למוד דברי הגדה שמתוך הגדה אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם ומתדבק בדרכיו. והכלל שירצו בדבקות הזו שיתחבר לחכמים וילמוד החכמות המועילות לאהבה את השם ית' וללכת בדרכיו. ואע"פ שהמדרשים חלוקים בשני הפסוקים האלו לא נמנה וכו תדבק מצוה אחת ולדבקה בו מצוה אחרת אבל נמנה מצוה אחת להדבק בו יתב' בכל מיני הדביקה. וכן ענין השבועה נכפל עוד בפסוק אחר (ואתחנן ו) את י"י אלהיך תירא ואותו תעבוד ובשמו תשבע

50

55

לא תלכו בזה אחרי אלהים אחרים. ואין הכפל ראוי ברשות. ולכן נאמר שהוא לאו הבא מכלל עשה ובשמו תשבע ולא תזכירו לא ישמע על פיך (משפטי' כג ה' בל"ת יד) אבל בא לעבור עליו בלאו ועשה. כי האזהרות בעבודה זרה רבות בכתוב. והרב עצמו חוזר ורואה זה. אמר ואל הענין הזה כיוון הכתוב באמרו ובשמו תשבע כלומר שאתה אליו לבדו תאמין האמת שראוי להשבע בו. כלומר ולא ישתתף שם שמים ודבר אחר. לא שנצטוונו בשבועה לעשותה. וראיתי במדרש רבי תנחומא (ר"פ מטות) אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע בשמי אפילו באמת אין אתם רשאים להשבע בשמי אלא אם יהיו בך כל המדות את י"י אלהיך תירא שתהיו כאותם שנקראו יראי אלהים אברהם איוב ויוסף ואותו תעבוד וכו תדבק וכי יכול אדם לידבק במקום והלא כבר נאמר כי י"י אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא אלא לומר לך כל המשיא בתו לתלמיד שקורא ושונה והעושה לו פרמקטיא והמהנהו מנכסיו זהו שאמר וכו תדבק אם יש לך כל המדות האלו אתה רשאי להשבע ואם לאו אין אתה רשאי להשבע. עד כאן לשונם באגדה. ויש לנו סיוע בו לדברינו שאינו אלא רשות בשבועה בשמו עם התנאים האלו ושמא לכך כפל הרשות הזה להזהר בתנאיו. ומכל מקום לא נביא ובשמו תשבע בחשבון המצות כי לא ימנה הרשות בשבועת אמת בשמו. ואם בא בו באיסור בשם אלהים אחרים בלאו הבא מכלל עשה שהוא עשה אין אנו מונין בזה ובכיוצא בו אלא הלאו הנאמר בו בפירוש כמו שהזכרנו בעיקר הששי אף על פי שראיתי זה במניינו שלהרב בעל ההלכות (מ"ע אות ל):

60

65

ספר הלכות גדולות הקדמה

70

(כו) קידוש השם. (כז) ואהבת השם. (כח) ויראת השם. (כט) לעבד לשם. (ל) להשבע בשם. (לא) ולדבק בשם. (לב) וללכת בדרכיו.

ספרי במדבר פייסקא מב ד"ה וישם לך

גדול השלום ששם שנכתב בקדושה נמחה על המים מפני שלום בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו

מורה נבוכים חלק ג פרק לו (מהדורת שוורץ)

75

ברורים טעמיהן של כל המצוות שמכילה הקבוצה הראשונה, והן הדעות שמנינו בהלכות יסודי התורה¹. כאשר תתבונן בהן אחת אחת, תמצא שדעה זאת נכונה ושהיא דבר מוכח בהוכחה מופתית. כן ברורה התועלת של כל הזירוז וההדגשה ללמוד וללמד על כך המופיעים (בתורה, בתלמוד ובמדרשים), מפני שבאין ידיעה אין מעשה טוב ולא דעה נכונה. ברורה גם התועלת של כיבוד חכמי התורה, כי אם אין משתרשת בנפשות הערצה כלפיהם, לא יישמע קולם באשר לדעות ולמעשים שאליהם הם מדריכים. בין אלה כלולה גם המצוה לסגל את מידת הענווה, כלומר דברו מפני שיבה תקום (ויקרא י"ט, 32)². בקבוצה הזאת כלול גם הציווי שנצטוונו להישבע בשמו³ ונאסר עלינו להפר שבועה ולהישבע שבועות שווא⁴. כל אלה טעמם ברור, לרומם אותו יתעלה. מכאן שאלה מעשים המחייבים את האמונה ברוממותו. וכן הציווי שנצטוונו לשווע אליו יתעלה בשעת כל מצוקה - כוונתי לדברו והרעתם בחצצרת (במדבר י', 9)⁵ - הוא מהקבוצה הזאת,

80

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

שבועות פרק שישי – דף מספר 1

בס"ד, י' במרחשוון תשס"ח.

85 כי הוא מעשה המשריש את הדעה הנכונה שהוא יתעלה משיג את מצבינו, ובידו לתקנם כאשר אנו מצייתים ולהשחיתם כאשר אנו ממרים⁶; לא שנאמין שזה מקרה ודבר מזדמן. זאת היא משמעות דברו ואם תלכו עמי קרי (ויקרא כ"ו, 21)⁷, כלומר, פגעים אלה שהנחתי עליכם בתור עונש לכם, אם תפרשו אותם כמקרה, אוסיף לכם מאתו "מקרה" - לטענתכם - את החזק ביותר והקשה ביותר. זה דברו והלכתם עמי בקרי, והלכתי עמכם בחמת קרי (שם, שם, 27-28), מפני שאמונתם שזה מקרה מחייבת שימשיכו להחזיק בדעותיהם הפסולות ומעשי העושק שלהם ולא ישובו מהם⁸, כמו שאמר הכיתה אתם ולא חלו (ירמיה ה', 3). לכך נצטוינו לקרוא אליו יתעלה ולחוש אליו ולזעוק לפניו בשעת כל אסון⁹.

90